

การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม: การพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครู

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรราชสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน

Service learning management: The student teachers development
of Rajabhat University towards sustainable local development

สุธน วงศ์แดง (Suthon Wongdaeng)*

Received: October 12, 2023

Revised: November 25, 2023

Accepted: December 15, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอแนวคิดและความสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม การวางแผนและการออกแบบการจัดการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม แนวทางการวัดและประเมินผล การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน รวมถึงบทวิเคราะห์ และแนวทางการพัฒนาสู่ความสำเร็จของการนำไปใช้ในการพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครู

การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนบูรณาการการเรียนรู้ทางวิชาการกับการบริการสังคมในชุมชน เชื่อมโยงเข้ากับเป้าหมายของหลักสูตรผ่านการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ฝ่าย ได้แก่ ผู้สอน นักศึกษา และชุมชน จะช่วยให้เกิดการนำความรู้ที่ได้จากห้องเรียนไปสู่การประยุกต์ใช้ในภาคสนาม และสะท้อนผลสิ่งที่ได้คิดและลงมือทำอย่างมีความหมาย การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่ความยั่งยืน และท้าทาย การเรียนรู้แบบบริการสังคมจึงถือว่าเป็นยุทธศาสตร์การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความรู้สู่การบริการสังคม การพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครูเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการผลิตครูที่ดี ครูเก่ง และการรับ

ใช้สังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรราชต้องส่งเสริมคุณลักษณะครูที่ดีออกสู่สังคม เป็นการบูรณาการทั้งความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่อยู่ในรายวิชา เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้นำความรู้ และทักษะร่วมแก้ปัญหาตามความต้องการของชุมชน และสะท้อนจากประสบการณ์ที่ได้รับผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม, นักศึกษาวิชาชีพครู, การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน

Abstract

This article aims to present the concept, related learning theories, service learning management model, service learning planning and design, service learning management process, guidelines for evaluation, service learning management for sustainable local development, as well as analysis and development guidelines for success in using them to develop student teachers.

Service learning management is a learning method that is a form of learning using experience that focuses on allowing students to integrate academic learning with work in the community linked to the goals of the curriculum through three components: teachers, students, and communities. It will help bringing knowledge gained from the classroom to application in the field and reflect on the results of what has been thought and done

* อาจารย์ประจำ คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรราช

Lecturer, Faculty of Education,

Chandakasem Rajabhat University.

with value and meaning. Developing learning processes that lead to sustainability and challenge, service learning is therefore considered a learning management strategy that links knowledge to social service. Student teaching professional development is the heart of the production of good teachers, smart teachers, and social service. Rajabhat University must promote the characteristics of good teachers into society. It is an integration of knowledge, skills and desirable characteristics contained in the course that give students the opportunity to apply their knowledge and skills to jointly solving problems according to the needs of the community and reflect on experiences.

Keywords: Service learning management, teaching professional students, sustainable local development.

บทนำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง จากพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 7 ระบุว่าให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีความรักและผูกพันต่อท้องถิ่น ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน รวมถึงผลิตบัณฑิตเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในคุณค่าความสำคัญและความภูมิใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ ตลอดจนเสริมสร้างความเข้มแข็งของวิชาชีพครู ผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง ประสานความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างมหาวิทยาลัย ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรอื่นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ระบุว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันที่ผลิตบัณฑิตที่มีอัตลักษณ์ และเป็นสถาบันหลักที่บูรณาการองค์ความรู้สู่นวัตกรรมในการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับประเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นมหาวิทยาลัยผลิตครูมายาวนาน การสร้างครูคุณภาพสู่สังคมไทยโดย

มีศักยภาพในการถ่ายทอดองค์ความรู้และคุณลักษณะให้แก่เยาวชนทุกช่วงวัย อีกทั้งชุมชนในพื้นที่บริการได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้บริบทที่แท้จริงของท้องถิ่น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561) การพัฒนาสังคมและท้องถิ่นอย่างยั่งยืนเป็นหัวใจสำคัญที่มหาวิทยาลัยมุ่งปลูกจิตสำนึกในการรับผิดชอบ ต่อสังคมให้แก่นักศึกษาวิชาชีพครูผ่านการเรียนรู้แบบบริการสังคม มีการผสมผสานกรอบการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ ด้านวิชาการ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมกับสังคม และใช้ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นฐานในการเรียนรู้ (Problem-based learning) ผู้สอนเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้และให้คำปรึกษาแนะนำการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชุมชนบนพื้นฐานความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอย่างผสมกลมกลืน โดยยึดแนวคิดที่ว่าความรู้คู่บริการจะช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีความหมาย การเรียนรู้แบบบริการสังคมสามารถนำมาปรับใช้ในการศึกษายุคเปลี่ยนผ่านได้เป็นอย่างดี รวมทั้งยังช่วยหล่อหลอมให้นักศึกษาวิชาชีพครูเกิดความคิดและมุมมองของจิตสำนึกรักชุมชน พัฒนาศักยภาพของตนเองให้มีความเป็นครูมืออาชีพ การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมจึงเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ เพราะว่าเป็นการเรียนรู้ที่มุ่งปลูกฝังความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และความเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม (ชีวิวัฒน์ นิเจนตร, 2561) และเป็นกลไกอย่างหนึ่งที่สำคัญของกระบวนการผลิตครูที่มีคุณภาพและสามารถรับใช้สังคมได้อย่างมีความสุขในการทำงานร่วมกับชุมชน ซึ่งเป็นบริบทของการทำงานในสภาพชีวิตจริง มหาวิทยาลัยในประเทศที่มีการจัดระบบการศึกษาที่เข้มแข็ง จึงนิยมการบูรณาการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมในสถาบันอุดมศึกษาอย่างแพร่หลาย (Cazzell et al., 2014) มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่แต่ละแห่งได้ดำเนินการอย่างเป็นอิสระในลักษณะของการปฏิบัติงานผ่านการดำเนินงานในหลักสูตร การจัดทำโครงการ หรือโครงการประเภทต่างๆ อย่างต่อเนื่องในแต่ละปีการศึกษา หรือปรากฏการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมให้อยู่ภายใต้นโยบายและวัตถุประสงค์ของแต่ละมหาวิทยาลัย

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม

การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า “Service Learning Management (SLM)” สำหรับภาษาไทยมีการใช้คำที่แตกต่างกัน เช่น การจัดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม การจัดการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม การเรียนรู้โดยการบริการสังคม การจัดการเรียนรู้ที่เน้นบริการสังคม การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม (ปราณี อัครภูษิตกุล, 2562) บทความนี้จะใช้คำว่า “การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม” การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม เป็นการดำเนินการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยเข้าไปมีส่วนร่วมหรือมีประสบการณ์ในการรับใช้สังคม ลงมือปฏิบัติการรับใช้สังคมตามแผนที่กำหนดไว้ และสามารถนำไปประยุกต์ในสถานการณ์ใหม่ๆ ได้ กิจกรรมจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของชุมชน และเป็นความต้องการที่จำเป็นของชุมชนที่แท้จริง โดยคำนึงถึงความสามารถทักษะ เจตคติ และการเตรียมการของผู้เรียน (ทิตนา แชนมณี, 2562; ประสาท เนืองเฉลิม, 2558; Coverdell, 2010) การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมเป็นการจัดการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นที่ใช้ได้ทั้งในห้องเรียนและชุมชนที่หลากหลาย นักศึกษา ชุมชนที่นักศึกษาเข้าไปทำกิจกรรม และผู้สอนเป็นผู้ดำเนินการหลักในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้และการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้เข้ากับเนื้อหาในรายวิชาที่ชัดเจน การจัดกิจกรรมการให้บริการที่มีความหมายตอบสนองความต้องการของชุมชนตามที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดความต้องการนั้น ๆ ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง (The Science Education Resource Center, 2018) ส่วน Osman and Petersen (2013, pp.4-7) กล่าวว่าเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน ผู้เรียนได้เห็นมุมมองที่แตกต่างและได้ใช้ความคิดอย่างอิสระในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การจัดการเรียนรู้แบบนี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของผู้เรียนทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพเป็นพลเมืองโลกที่ดี นอกจากนี้ยังเป็นการเรียนรู้ที่ใช้ประสบการณ์ของผู้เรียน โดยอาศัยการบูรณาการทางวิชาการกับการบริการสังคมที่มาจากความต้องการและปัญหาของชุมชน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับหลักสูตรในรายวิชาและกิจกรรมซึ่งต้องมีการวัดและประเมินผลทั้งด้านวิชาการและบริการสังคม (ธินาฏ

ณ สุนทร, 2561) การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงเข้ากับเป้าหมายของหลักสูตร และมีรายละเอียดครอบคลุมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนได้หลายรูปแบบ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติงานในชุมชน ได้แก่ ผู้สอน นักศึกษา และชุมชน การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมถือได้ว่าเป็นวิธีการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งของการเรียนรู้โดยใช้ประสบการณ์ (Experiential learning) ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนบูรณาการการเรียนรู้ทางวิชาการกับการปฏิบัติงานบริการชุมชน มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การสะท้อนบทเรียน การมีความสัมพันธ์แบบเอื้อประโยชน์ ทั้ง 2 ฝ่าย การร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชน และการเปิดกว้างยอมรับความหลากหลายในชุมชน (Meyers, 2009)

กล่าวโดยสรุปการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ใช้กระบวนการคิด และการร่วมมือแก้ปัญหาในชุมชนผ่านการบริการสังคม เพื่อให้นักศึกษาเกิดทักษะและจิตสำนึกในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมผ่านกระบวนการเรียนรู้ นับว่าเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่นักศึกษาได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองจากการไปมีส่วนร่วมในการบริการที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ทำให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อนักศึกษาและสังคม นักศึกษาได้เรียนรู้และพัฒนาความสามารถด้านวิชาการ อารมณ์ สังคมควบคู่กันไป ขณะที่ชุมชนก็จะได้รับประโยชน์จากการที่นักศึกษาเข้าไปให้บริการในลักษณะต่างๆ ซึ่งเป็นการสร้างบรรยากาศที่กระตุ้นให้นักศึกษามองเห็นปัญหาหรือสิ่งที่ชุมชนต้องการ

ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม

การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงบทบาทความเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมในชั้นเรียน โดยการฝึกกระบวนการคิดและลงมือทำ แก้ปัญหาร่วมกันระหว่างนักศึกษา ผู้สอน และชุมชน (ปาริชาติ ประเสริฐสังข์ และธีรศาสตร์ คณาศรี, 2560) เป็นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์จริงอย่างมีเป้าหมาย มีการออกแบบโครงการบริการที่เชื่อมโยงกับเนื้อหาในรายวิชาที่ศึกษารวมทั้งการประเมินผลโครงการเป็นระยะ นักศึกษา ชุมชน ผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องต่างก็ได้เรียนรู้และได้รับประโยชน์จากการบริการสังคม (ปราณี อัครภูษิต, 2562)

นักศึกษาวิชาชีพครูได้รับความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับชุมชน สังคม และบ่มเพาะคุณลักษณะของความเป็นครูผ่านหลักสูตรที่เน้นการปฏิบัติจริง และนำความรู้ไปใช้ด้วยกระบวนการกลุ่ม (ประสาท เนืองเฉลิม, 2558ก) องค์ประกอบสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม ประกอบด้วยนักศึกษา ผู้สอน และชุมชน ทั้งสามองค์ประกอบนี้มีความสัมพันธ์กัน และมีส่วนร่วมในการออกแบบเป็นสิ่งที่ต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง มีความสัมพันธ์กับเนื้อหารายวิชาที่นักศึกษาเรียน เมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานจะสามารถประเมินผล หรือสะท้อนผลเชิงวิเคราะห์ได้ (The Science Education Resource Center, 2018)

นักศึกษาวิชาชีพครูนับได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสามารถที่ได้รับการเตรียมพร้อมและผ่านการฝึกฝนประสบการณ์ต่างๆ ก่อนการออกไปปฏิบัติหน้าที่ครูประจำการ นักศึกษาวิชาชีพครูได้ซึมซับสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เป็นปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริงโดยอิงตำราหรือทฤษฎีให้น้อยลง แต่ต้องเพิ่มทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นให้มากขึ้น การนำประเด็นปัญหาจากชุมชนมาเป็นบทเรียนที่ช่วยพัฒนาตนเองโดยการต่อเติมทฤษฎีและเชื่อมโยงความรู้ต่างๆ ผ่านเครื่องมือการเรียนรู้ที่หลากหลาย ก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นของครู เข้าใจผู้อื่น มีความสามัคคีในการทำงาน รู้จักการเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี รู้จักวางแผนการทำงาน ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อสังคม (Richards et al., 2020) การเรียนรู้แบบบริการสังคมจึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน ผู้เรียนได้เห็นมุมมองที่แตกต่างและได้ใช้ความคิดอย่างอิสระในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล (Osman & Petersen, 2013) นักศึกษามีความสำคัญในฐานะที่เป็นผู้ดำเนินการหลักในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้และการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ เป็นการดำเนินการช่วยให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าไปมีประสบการณ์ในการรับใช้สังคม และวางแผนการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ลงมือปฏิบัติการตามแผน เปิดโอกาสให้กับผู้เรียนเชื่อมโยงงานบริการชุมชนกับการเรียนรู้ในชั้นเรียน มุ่งเน้นพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ นักศึกษาวิชาชีพครูจึงมีโอกาสดำเนินการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนในฐานะหน้าที่ของ

พลเมืองที่ดี มีการนำรูปแบบการเรียนการสอนด้วยวิธีลงมือปฏิบัติในชุมชน การบูรณาการศาสตร์ที่ว่าด้วยวิชาการ วิชาชีพ และวิชาคน เพื่อให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงต่อวิธีการเรียนรู้ที่คงทนและสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ (Nuangchalem & Chansirisira, 2012)

การเรียนรู้แบบบริการสังคมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะการเรียนรู้แบบบริการสังคมเป็นวิธีการศึกษาจากประสบการณ์ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมคำนึงถึงสังคม สิ่งแวดล้อม และความเป็นมนุษย์ต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องส่งเสริมการบูรณาการการบริการสังคมเข้าสู่ชุมชนผ่านหลักสูตรเพื่อให้ นักศึกษารู้สึกถึงความรับผิดชอบต่อพลเมืองที่แท้จริง การเรียนรู้แบบบริการสังคมเป็นการตอบสนองที่จำเป็นต่อสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งบ่อยครั้งมักไม่คำนึงถึงความต้องการทางสังคม การนำไปใช้และการทำให้เป็นสถาบันที่สามารถตอบสนองต่อความท้าทายที่แท้จริงของสังคม ทำให้ชุดช่องว่างที่บอกว่ามีเพียงทฤษฎีอย่างเดียวแต่ขาดการประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ ช่วยให้นักศึกษาสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้เชิงวิชาการกับความต้องการของชุมชน จึงส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมือง ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน (Aramburuzabala, McIlrath & Opazo, 2019; Bringle & Clayton, 2021; Maravé-Vivas et al., 2022) และก้าวข้ามกำแพงห้องเรียนให้เกิดประโยชน์ทั้งกับนักศึกษาและชุมชน Furco and Norvell (2019) ชี้ให้เห็นว่าองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้แบบบริการสังคม คือ การบูรณาการในหลักสูตร การสะท้อนของนักศึกษา ความร่วมมือกับชุมชน การตอบแทนหรือการเอื้อซึ่งกันและกัน การสะท้อน และค่านิยมทางศีลธรรม

กลไกหลักสองประการที่ทำให้การเรียนรู้แบบบริการสังคมเป็นเครื่องมือทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ คือ กระบวนการและผลลัพธ์ ประการแรก การเรียนรู้แบบบริการสังคมกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเชื่อมโยงความรู้เข้ากับประสบการณ์ และการถ่ายทอดทักษะและความรู้สู่สถานการณ์จริง คือ อำนวยความสะดวก ประการที่สอง การเรียนรู้แบบบริการสังคมก่อให้เกิดผลที่น่าสนใจอย่างมากสำหรับการศึกษา

ระดับอุดมศึกษา การศึกษาแสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้แบบบริการมีส่วนช่วยในการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะการแก้ปัญหาแรงจูงใจในการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของพลเมือง ความรับผิดชอบต่อสังคมและการพัฒนาค่านิยม และการรับรู้ความสามารถในตนเองและความมั่นใจ (Martín-Garin et al., 2022) เพิ่มขึ้น

จากแนวความคิดที่นำมาสู่การปฏิบัติข้างต้น สามารถนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในรายวิชาที่มีเป้าหมายในการพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครู จะเห็นว่าหากทั้ง 3 ฝ่าย คือ นักศึกษา ผู้สอนและชุมชน มีความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมจะสามารถพัฒนานักศึกษาให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสารที่ตนเองศึกษาอย่างลึกซึ้งซึ่งโดยผ่านการปฏิบัติจริงสามารถแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนได้ มีทักษะที่จำเป็น เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นและเครือข่าย ทักษะการสื่อสาร ทักษะการใช้เทคโนโลยี และทักษะความเป็นผู้นำ มีวินัย รวมถึงมีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะและมีความรับผิดชอบต่อปัญหาของส่วนรวมได้ (ธนิษฐา สุนทร, 2561)

ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้แบบบริการสังคม

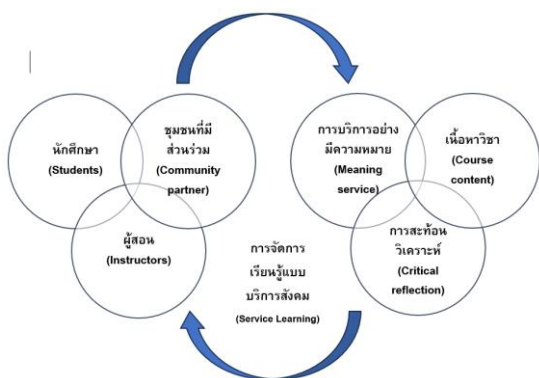
การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม มีทฤษฎีการเรียนรู้ที่สำคัญสนับสนุนอยู่ 3 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีที่ 1 ประสบการณ์จากการเรียนรู้ (Learning experience) เพราะว่าการเรียนรู้แบบบริการสังคมมีความเกี่ยวข้องกับแนวทาง “ประชาธิปไตยเป็นวิถีชีวิต” และ “ประสบการณ์จากการเรียนรู้” จากผลงานของดิวิต “ประชาธิปไตยและการศึกษา” ยังคงถูกมองว่าเป็นแรงบันดาลใจสำหรับแนวคิดเรื่องการเรียนรู้แบบบริการสังคม เน้นย้ำถึงความสำคัญของการผสมผสานการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยที่มีการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ทฤษฎีที่ 2 การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของโคลบ (Kolb's experiential learning) เป็นกระบวนการสร้างความรู้ ทักษะและเจตคติ โดยการดึงเอาประสบการณ์

เดิมแล้วกระตุ้นให้สะท้อนความคิดเกี่ยวกับประสบการณ์นั้น ๆ ออกมาเพื่อเป็นความรู้ใหม่ขึ้นมา การที่จะนำทฤษฎีนี้ไปใช้ให้เกิดการเรียนรู้จำเป็นต้องผ่านวงจรทั้ง 4 ขั้น ได้แก่ การประสบการณ์ หรือสถานการณ์ใหม่ (Concrete experience) เป็นการสะท้อน ทบทวนให้เกิดการตกผลึกความคิด ความรู้สึก และอารมณ์ โดยใช้วิธีการตั้งคำถาม (Reflective observation of the new experience) เน้นนอนว่าการสะท้อนมักก่อให้เกิดแนวคิดใหม่ หรือแนวคิดเชิงนามธรรมที่มีอยู่ หมายความว่าผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเองแล้ว (Abstract conceptualization) การเรียนรู้จะไม่จบลงเพียงแค่การได้แนวคิดใหม่ ผู้เรียนจะได้ลองใช้ความคิดกับบริบทของตัวเอง เพื่อดูว่าเกิดอะไรขึ้น (Active experimentation) และทฤษฎีที่ 3 การเรียนรู้ทางสังคม (Social learning) การเรียนรู้ทางสังคมมุ่งเน้นไปที่กิจกรรมทางสังคมที่นักศึกษาได้ทำงานอาสาสมัครสถาบันทางสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อเมือง/ชุมชนและสังคม ในตรงกันข้ามกับการเรียนรู้แบบบริการสังคมไม่ได้นำไปใช้เฉพาะด้านสังคมเท่านั้น ยังมีผลต่อกิจกรรมด้านอื่น เช่น สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง ฯลฯ การเรียนรู้แบบบริการสังคมเป็นประโยชน์ต่อสังคม และนักศึกษาด้วย เพราะพวกเขาประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ และบรรลุเป้าหมายผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบบริการสังคมและการนำไปใช้ (Resch & Knapp, 2020)

จะเห็นว่าทฤษฎีการเรียนรู้สำคัญที่สนับสนุนและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม ได้แก่ ประสบการณ์จากการเรียนรู้ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และการเรียนรู้ทางสังคม

รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม

การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ฝ่าย ได้แก่ นักศึกษา ผู้สอน และชุมชน ซึ่งทั้งสามองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันกับการออกแบบกิจกรรม และเนื้อหาวิชาที่เรียน เมื่อกิจกรรมดำเนินการแล้วเสร็จก็จะมีประเมินผลหรือสะท้อนผลเชิงวิเคราะห์ได้ (The Science Education Resource Center, 2018) ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม

การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งมีการพัฒนารูปแบบที่หลากหลายโดยอาศัยองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นมาใช้ในการออกแบบและพัฒนาารูปแบบให้สอดคล้องกับบริบทของตนเอง ในที่นี้ขอนำเสนอตัวอย่างทั้งในประเทศและต่างประเทศ อาทิ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยจอร์เจีย รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของหน่วยงานบริการวิชาการสู่สังคม การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมแบบ LEADERS รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมแบบ USC - Service Learning Model และการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี รายละเอียดดังนี้

รูปแบบที่ 1 เป็นรูปแบบที่มหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา นำมาสังเคราะห์เพื่อจัดทำรูปแบบ โดยความร่วมมือ 3 ฝ่าย คือ สถาบันอุดมศึกษา ชุมชน และนักศึกษา ซึ่งมีบทบาทที่แตกต่างกันในการสนับสนุนส่วนผลลัพธ์ที่สำคัญที่สุด คือ นักศึกษา ซึ่งมีแนวความคิดที่อธิบายในลักษณะของรูปแบบ และองค์ประกอบต่างๆ (The Office of Service Learning, University of Georgia, 2023) ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 รูปแบบของการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมของมหาวิทยาลัยจอร์เจีย

รูปแบบที่ 2 การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมของศูนย์การเรียนรู้แบบบริการสังคมแห่งมหาวิทยาลัยจอร์เจีย (University of Georgia) มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การสะท้อนความคิด (Reflection) และความสัมพันธ์ในลักษณะถ้อยที่ถ้อยอาศัย (Reciprocity) โดยการสะท้อนความคิดถือว่าเป็นองค์ประกอบของการเรียนรู้โดยใช้ประสบการณ์เนื่องจากเป้าหมายไม่ใช่ปรากฏเพียงเพื่อบริการชุมชนเท่านั้น แต่ยังมีรายละเอียดที่ครอบคลุมไปถึงผลลัพธ์การเรียนรู้และการพัฒนาของผู้เรียนที่เกิดจากประสบการณ์ การให้บริการส่วนองค์ประกอบที่สำคัญต่อมาคือ การแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการด้วยถ้อยที่ถ้อยอาศัย มีความหมายอย่างชัดเจนว่าผู้เรียนจำเป็นต้องแสดงบทบาทเชิงรุกในเรื่องของการตัดสินใจและเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ จากการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนควรเป็นผู้กำหนดการบริการที่ตนต้องการเป็นสำคัญ(The Office of Service-Learning, University of Georgia, 2023) ดังภาพประกอบ 3

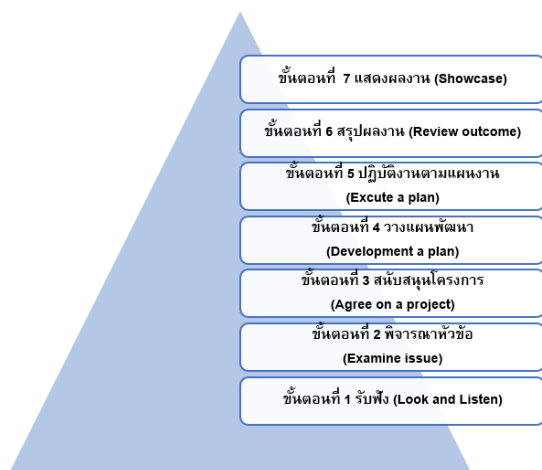

ภาพประกอบ 3 รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมของศูนย์การเรียนรู้แบบบริการสังคมแห่งมหาวิทยาลัยจอร์เจีย

รูปแบบที่ 3 หน่วยงานบริการวิชาการสู่สังคมที่เรียกว่า Center for Community Engagement and Career Education (2012) นำเสนอองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบบริการวิชาการสังคม 8 องค์ประกอบดังนี้ 1)การกำหนดความต้องการของชุมชน 2)การบูรณาการเข้าไปภายในหลักสูตร 3)การเตรียมการ และกำหนดบทบาทของทุกฝ่ายให้ชัดเจน 4) การสร้างความเข้าใจในการให้บริการให้กับนักศึกษา คณะวิชา ชุมชน หรือผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ให้เห็นความสำคัญและความสำเร็จของการเรียนรู้ 5) มีระบบการติดตามผลสะท้อนกลับที่เชื่อมโยงกับ

หลักสูตรและประสบการณ์ที่นักศึกษาไปให้บริการกับชุมชน 6) มีการพัฒนาปรับปรุงในทุกขั้นตอน 7) การสนับสนุนการเรียนรู้ในชุมชนและการลงมือปฏิบัติในการให้บริการ 8) มีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง พิจารณาตั้งแต่การเริ่มต้น การเตรียมการจนถึงขั้นสุดท้ายของกระบวนการ โดยผู้เกี่ยวข้องทุกคนต้องร่วมกันประเมินและสะท้อนการปฏิบัติงานในชุมชน (ธนิษฐา สุนทร, 2561)

รูปแบบที่ 4 การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมแบบ LEADERS เป็นรูปแบบที่ศูนย์การเรียนรู้แบบบริการสังคมแห่งรัฐเท็กซัส (The Texas Center for Service-Learning, 2009) ได้พัฒนามาจากการวิจัยของ IRB (Institutional Review Board) ซึ่งมีขั้นตอนดังภาพประกอบ 4

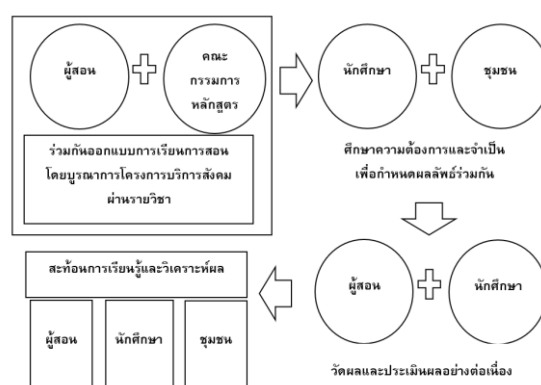

ภาพประกอบ 4 รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมแบบ LEADERS

รูปแบบที่ 5 รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมผ่านรายวิชาจากกรณีศึกษาของสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จัดโครงการบริการสังคมของนักศึกษา มหาวิทยาลัย โดยนำมาเชื่อมโยงกับการเรียนการสอนผ่านรายวิชาในหลักสูตร มีรูปแบบการดำเนินงาน (ชนารักษ์ เวชสวัสดิ์ และประสาธน์ เถืองเฉลิม, 2564) ดังภาพประกอบ 5

รูปแบบที่ 6 รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมแบบ USC- Service Learning Model (ธนิษฐา สุนทร, 2561)

รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ USC-Service Learning Model มี 6 องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ 1) การออกแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ 2) การมีส่วนร่วม 3 ฝ่าย คือ สถาบันอุดมศึกษา นักศึกษา และชุมชน 3) ชุมชนเป็นผู้กำหนดความต้องการ 4) ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสถาบันการศึกษา กับชุมชน 5) การประเมินผลอย่างต่อเนื่อง 6) มีการสะท้อนกลับและการวิเคราะห์ผล

ภาพประกอบ 5 รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมของหลักสูตรสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป

กล่าวโดยสรุปการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม มีรูปแบบที่หลากหลายซึ่งแต่ละมหาวิทยาลัยมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทของตนเองไม่ว่าจะเป็นในประเทศและต่างประเทศ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ผู้สอน นักศึกษา และชุมชน ซึ่งผ่านกระบวนการตั้งแต่การเตรียมการ วิเคราะห์ความต้องการของชุมชน กำหนดเป้าหมาย การดำเนินกิจกรรมตามแผน การประเมินผล และการให้ข้อมูลย้อนกลับ

การวางแผนและการออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม

การออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมเป็นการเชื่อมโยงหรือนำการเรียนรู้ (learning) ในรายวิชาหรือทักษะที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนผสมเข้ากับบริการชุมชน (Community service) โดยมีการเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาการเข้ากับประสบการณ์การบริการ (Service experience) โดยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านทางประสบการณ์ตรงในการให้บริการชุมชน การจัดการ

เรียนรู้แบบบริการสังคม ผู้สอนสามารถสอดแทรกเข้าไปในรายวิชาหรือหลักสูตรโดยมหาวิทยาลัยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพจริงในชุมชน ขณะเดียวกันก็มีการเรียนรู้ในส่วนของรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาผสานเข้าไปด้วย การวางแผนและการออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม ศูนย์การเรียนรู้แบบบริการสังคมของมหาวิทยาลัยจอร์เจีย (University of North Georgia, 2022) เสนอแนวทางการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมาย คณะและครูสอนควรกำหนดประเด็นดังนี้ 1) การเรียนและการสอน (Teaching and Learning) การจัดการเรียนการสอนไม่แยกองค์ประกอบจากหลักสูตร แต่จะต้องบูรณาการตลอดทั้งโครงสร้างของหลักสูตรและ เป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์การเรียนรู้และการประเมินผลไว้อย่างชัดเจน 2) การสร้างความร่วมมือกับองค์กรชุมชน (Partnerships) เริ่มต้นด้วยการสื่อสาร มีการเจรจากับชุมชนเกี่ยวกับเป้าหมายของหลักสูตรและความต้องการของชุมชนว่าควรเป็นอย่างไร นอกจากนี้หลักสูตรควรมีส่วนเกี่ยวกับผู้มีส่วนร่วมในชุมชนทั้งหมด เมื่อสิ้นสุดภาคการศึกษา ทุกฝ่ายควรพิจารณาประเมินนักศึกษาอย่างไร และ 3) การเตรียมความพร้อมให้นักศึกษา (Preparing students) ควรกำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้แบบบริการสังคมไว้ในหลักสูตรรวมถึงบูรณาการข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบบริการในหลักสูตร ผู้สอนควรช่วยชี้แจงข้อมูลและความคาดหวังเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบบริการสังคมให้ชัดเจน

2. องค์ประกอบของรายวิชา การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมแต่ละหลักสูตรมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและมุ่งเน้นเนื้อหาและเป้าหมายทางวิชาการที่กำหนดไว้ มีแนวทางปฏิบัติพื้นฐานหลายประการ โดยปกติทั่วไปรายวิชา/หลักสูตรจะมีองค์ประกอบ ได้แก่ ความเกี่ยวข้อง (Relevance) วัตถุประสงค์ (Purpose) การสร้างความร่วมมือ (Partnership-building) การบริการที่ยั่งยืน (Sustained service) การเตรียมตัว (Preparation) การบูรณาการ (Integration) การมีวินัย (Discipline-centered) และการประเมินอย่างเข้มข้น (Rigor and assessment)

3. เงื่อนไขการออกแบบรายวิชา การออกแบบรายวิชา จะต้องคำนึงถึงเงื่อนไข 3 ข้อ ได้แก่ 1) รายวิชาจะต้องเป็นรายวิชาที่มาจากสาขาวิชาที่เปิด

สอนหลักสูตร 2) รายวิชาต้องประกอบด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยมีนักศึกษาเข้ามีส่วนร่วม และ 3) รายวิชาจะต้องมีโครงสร้างที่แน่นอน เป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาเกิดการคิดแบบวิจรรณญาณเพื่อเชื่อมโยงกิจกรรมการบริการเข้ากับรายวิชา

4. การกำหนดระยะเวลา การวางแผนรายวิชา ก่อนปีการศึกษา สิ่งที่คณะ และผู้สอนควรดำเนินการคือ เสนอรายวิชาใหม่โดยระบุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของรายวิชา ก่อนภาคการศึกษา โดยดำเนินการร่างรายวิชา เป้าหมายของหลักสูตร การมอบหมายงานและการประเมินผล ก่อนเปิดภาคเรียน ผู้สอนต้องประชาสัมพันธ์แนะนำรายวิชา ระหว่างภาคการศึกษา สิ่งที่จะต้องทำ สัปดาห์ที่ 1 เตรียมความพร้อมให้นักศึกษา สัปดาห์ที่ 2 นักศึกษาและชุมชนร่วมกันกำหนดบทบาทของนักศึกษากับคนในชุมชน สัปดาห์ที่ 3-4 นักศึกษาเริ่มเข้าไปศึกษาชุมชน และทำข้อตกลงร่วมกัน สัปดาห์ที่ 4-5, 8, 12 คณะและครูสอนเข้าไปในชุมชน ระหว่างภาคเรียนต้องประเมินนักศึกษาร่วมกับชุมชน เมื่อสิ้นสุดภาคการศึกษา มีการประเมินผลนักศึกษาจากคนในชุมชนทุกฝ่าย

5. คำอธิบายรายวิชา คำอธิบายรายวิชาจะต้องมีคำจำกัดความ ความคาดหวังของนักศึกษา คณะ และผู้มีส่วนร่วมในชุมชน

6. เป้าหมายและจุดประสงค์ของรายวิชา เป้าหมายของหลักสูตรควรกำหนดไว้อย่างกว้างๆ ผลลัพธ์ทั่วไป นั้น นักศึกษาจะสามารถแสดงผลงานของประสบการณ์ในรายวิชา และเป็นส่วนหนึ่งของคำอธิบายรายวิชา นอกจากนี้เป้าหมายควรเขียนให้สะท้อน การประเมินผลลัพธ์นั้นสามารถวัดหรือมองเห็นภาพในอนาคต วัตถุประสงค์เป็นผลลัพธ์ที่เฉพาะเจาะจงที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรายวิชาทั่วไปได้ ควรเขียนวัตถุประสงค์ไว้ภายใต้เงื่อนไขพฤติกรรมของผู้เรียนโดยเฉพาะ เพื่อให้วิธีการประเมินผลมีความชัดเจน

7. การกำหนดจุดประสงค์ตาม Bloom's Taxonomy สิ่งสำคัญในการพิจารณากำหนดจุดประสงค์ผู้สอนสามารถเลือกคำกริยาหรือพฤติกรรมใน Bloom's Taxonomy ที่สามารถเชื่อมโยงได้ด้วยระดับการเรียนรู้

ประเภทต่างๆ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทในการนำไปใช้ เพราะว่าการเรียนการสอนมีใช้ต่างระดับกัน

8. การวัดผลและประเมินผล การเรียนรู้แบบบริการสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการตรวจสอบ นักศึกษาตลอดภาคการศึกษาเพื่อพิจารณาสิ่งที่พวกเขาทำบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของรายวิชาหรือไม่ การวัดผลและประเมินผลต้องมีความหลากหลาย ไม่ได้เน้นคะแนนเพียงอย่างเดียว ควรให้นักศึกษาแสดงพฤติกรรมและความสามารถที่สะท้อนการปฏิบัติงานออกได้อย่างเต็มที่

ดังนั้นการวางแผนและการออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม สิ่งที่จะต้องมียู่ในหลักสูตรหรือรายวิชา ประกอบด้วยเป้าหมายของคณะ และผู้สอน องค์ประกอบของรายวิชา เงื่อนไขการออกแบบรายวิชา ระยะเวลา คำอธิบายรายวิชา เป้าหมายและจุดประสงค์ของรายวิชา การกำหนดจุดประสงค์ตาม Bloom's Taxonomy และการวัดผลและประเมินผล

กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม

การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม มีกระบวนการ และขั้นตอนการดำเนินงานที่แตกต่างกันออกไป ในที่นี้ขอเสนอตัวอย่างของกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม เช่น วงจรการเรียนรู้แบบบริการสังคมของ National Youth Leadership Council การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมแบบ IPARDE การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมแบบ PARC รายละเอียด ดังนี้

1. วงจรการเรียนรู้แบบบริการสังคมของ National Youth Leadership Council (2010) แบ่งเป็น 3 ระยะ และ 9 ขั้นตอน ดังนี้

ระยะที่ 1 ก่อนดำเนินการให้บริการ (Pre-service) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 ระบุเป้าหมายทางวิชาการ ขั้นที่ 2 ระบุความต้องการที่แท้จริงร่วมกันทำแผนกับชุมชนและกระบวนการอื่นๆ ขั้นที่ 3 สร้างหลักฐานการเรียนรู้ เพื่อให้รู้ว่าทำอะไรผู้เรียนจึงจะบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ได้รับ ขั้นที่ 4 พัฒนาดตนเอง โดยอาศัยการประสานงานระหว่างผู้สอน นักศึกษา และชุมชนให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ขั้นที่ 5 วางแผนและเตรียมการ สำหรับผลลัพธ์ที่ผู้เรียนจะได้รับ ในระยะที่ 1 คือ นักศึกษาได้รับประสบการณ์จากการสำรวจ การแสดงความคิดเห็นร่วมกัน และสรุปประเด็นที่

สมาชิกร่วมกันแสดงความคิดเห็นและร่วมกันจัดทำกิจกรรมบริการสังคมตามแผนการที่ได้วางไว้

ระยะที่ 2 ระหว่างดำเนินการกิจกรรมการบริการสังคม (Service) มี 1 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 6 ดำเนินการตามแผนการที่วางไว้ วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้รายวิชา และตรงตามความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง ผลลัพธ์ที่ผู้เรียนจะได้รับในระยะที่ 2 คือ การที่นักศึกษาค้นพบกระบวนการเรียนรู้และแสดงพฤติกรรมและความรู้สึกออกมาเพื่อให้เกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของพลเมืองที่ดี

ระยะที่ 3 หลังการบริการสังคม (Post-service) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 7 ประเมินประสบการณ์ ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนร่วมชั้นเรียนกับชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรม หาข้อสรุปจากประสบการณ์ที่ได้รับจากการบริการ มีการประเมินทักษะของตนเอง และผลงานที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนว่าตรงตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับเป้าหมายของการบริการหรือไม่ ขั้นที่ 8 เกิดองค์ความรู้ใหม่ ผู้เรียนสามารถเข้าถึงบริบทของชุมชนที่ตนเองได้มีส่วนร่วมกับผู้ประสานงาน กรรมการโรงเรียน ผู้ปกครอง องค์กรที่เกี่ยวข้อง สื่อต่างๆ เพื่อสรุปข้อค้นพบและนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขั้นที่ 9 เกิดความมุ่งมั่น นักการศึกษา นักศึกษาและบุคคลอื่นๆ ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเกิดองค์ความรู้และทักษะจากการตัดสินใจ การแก้ปัญหา และการมีส่วนร่วมของนักศึกษามากขึ้น ผลลัพธ์ที่ผู้เรียนจะได้รับในระยะที่ 3 คือ กิจกรรมหรือโครงการที่เสร็จสมบูรณ์แล้ว แต่การมีส่วนร่วมในชุมชนก็จะดำเนินการต่อไปไม่มีวันสิ้นสุด ชุมชนคงต้องการความช่วยเหลือจากผู้เรียนซึ่งต้องใช้ความรู้ ทักษะทางวิชาการ การตัดสินใจของตนเองเพื่อช่วยเหลือชุมชนในฐานะที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและสังคม

2. การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมแบบ IPARDE (Point of Light & Hasbro Children's Fund, University of Cincinnati, 2017) มี 6 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นสืบเสาะหาความต้องการของชุมชน (Investigation) เพื่อกำหนดปัญหาและความต้องการในการพัฒนาชุมชน ขั้นที่ 2 ขั้นเตรียมการ (Preparation) โดยนักศึกษา ร่วมกับตัวแทนในชุมชนวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาหรือสนองความต้องการดังกล่าว ขั้นที่ 3 ขั้นลง

มือปฏิบัติ (Action) ดำเนินกิจกรรมหรือโครงการที่กำหนดไว้ ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนคิด (Reflection) มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับ ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังบริการสังคมที่ดำเนินการเสร็จแล้ว ขั้นที่ 5 ขั้นตอนอภิปรายหรือเสนอผลงาน (Demonstration) นำผลการดำเนินงานแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนที่มีความโดดเด่นมาแสดงต่อสาธารณชน โดยใช้สื่อและช่องทางต่าง ๆ ขั้นที่ 6 การประเมินผล (Evaluation) เพื่อตรวจสอบติดตาม และประเมินผลการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ได้รับอย่างรอบด้าน เพื่อสะท้อนปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและจุดอ่อนที่ควรปรับปรุง

3. การจัดการเรียนรู้แบบ PARC แห่ง Center for Service Learning and Civic Engagement มหาวิทยาลัยชินซินเนติ (Center for Service Learning and Civic Engagement, 2014) พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ที่เรียกรย่อว่า PARC รายละเอียดดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ (P-Preparation) นักศึกษามีวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือความต้องการของชุมชนเพื่อนำมาพิจารณาเลือกปัญหาที่จะดำเนินการ ผู้สอนมีหน้าที่กระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายหาแนวทางแก้ไขปัญหอย่างสร้างสรรค์ ขั้นที่ 2 ขั้นลงมือปฏิบัติ (A-Action) โดยนำแผนที่กำหนดไว้ไปดำเนินการร่วมกันกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ชุมชนก็ต้องให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ผู้สอนเป็นฝ่ายสนับสนุน ขั้นที่ 3 ขั้นการสะท้อนคิด (R-Reflection) นักศึกษานำผลการบริการหรือรับใช้ชุมชนมาร่วมกันสรุปสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกันในชั้นเรียน โดยนำเสนอด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติ โดยผู้สอนคอยเสนอแนะและกระตุ้นให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และขั้นที่ 4 ขั้นการแสดงความชื่นชมยินดี (C-Celebration) เป็นการเสริมประสบการณ์ให้ผู้เรียนด้วยการประเมินผลกระหนจากการทำโครงการ การแสดงความชื่นชมยินดี จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนในการประเมินและร่วมฉลองความสำเร็จด้วย

กล่าวโดยสรุปการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม มีกระบวนการที่สำคัญ 3 ขั้นตอนสำคัญ ประกอบด้วย ขั้นเตรียมการ ขั้นปฏิบัติ และขั้นสะท้อนคิด

แนวทางการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม

การประเมินผลการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม ควรประเมินจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย (ปราณี อัสวภูษิตกุล, 2562) ได้แก่ 1) การประเมินตนเองของนักศึกษา โดยประเมินจากการทำโครงการหรือกิจกรรมทั้งภายในห้องเรียนและภายนอกห้องเรียน 2) การประเมินโดยคนในชุมชนที่นักศึกษาไปทำกิจกรรม เพื่อสะท้อนการปฏิบัติงานของนักศึกษารอบด้านต่อไปในอนาคต และ 3) การประเมินโดยผู้สอน ได้แก่ การเรียนในห้องเรียน การทำกิจกรรมในชุมชน การเขียนโครงการ เนื้อหาของโครงการ ตลอดจนการนำเสนอผลสรุปโครงการด้วยวาจาและการใช้สื่อต่าง ๆ

สำหรับแนวทางการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม ควรใช้วิธีการที่หลากหลายและประเมินตามสภาพจริง (Authentic assessment) โดยผู้สอน นักศึกษา และชุมชนประเมินร่วมกัน ซึ่งจะสะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนได้อย่างครอบคลุม แนวทางการวัดและประเมินผล (Bednar & Simpson, 2013) โดยการประเมินการเขียน (Written assessment) จากการเขียนบันทึกสะท้อนคิด (Reflection note) เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนตรวจสอบประสบการณ์ของตนในด้านผลการเรียนรู้ตามหลักสูตร ทักษะส่วนบุคคล และการมีส่วนร่วมกับชุมชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การนำเสนอด้วยปากเปล่า (Oral assessment) เป็นการประเมินผลเพื่อสังเกตผู้เรียนในการนำเสนอความรู้เกี่ยวกับประเด็นที่ได้เรียนรู้ รวมถึงการประเมินความเข้าใจและทักษะการนำเสนอของผู้เรียนในระหว่างการนำเสนอ ผู้สอนสามารถให้ข้อเสนอแนะในทันทีเมื่อพบว่าผู้เรียนมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนพร้อมทั้งเติมเต็มความรู้ให้กับผู้เรียนด้วยส่วนการประเมินทักษะต่าง ๆ เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม เป็นต้น อาจใช้แบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scales)

การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดำรงการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมที่ผ่านมามีส่วนใหญ่นำมาบริการวิชาการที่

มีลักษณะของโครงการหรือกิจกรรมบริการวิชาการ โดยทั่วไปไม่ได้มีการออกแบบหลักสูตรให้สนองตอบต่อการบริการสังคมโดยตรง ไม่ปรากฏลักษณะรายวิชาที่จัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมในหลักสูตรต่าง ๆ มีเพียงรายวิชาฝึกงานหรือฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏหลายแห่งใช้การบูรณาการร่วมกับโครงการหรือกิจกรรมบริการวิชาการ มีการนำการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมไปใช้ในลักษณะต่าง ๆ ในที่นี้จะขอเสนอตัวอย่างของการนำไปสู่ชุมชนและท้องถิ่นทั้งภายในและต่างประเทศ มีวัตถุประสงค์หลักที่จะทดสอบผลของการจัดการเรียนรู้แบบนี้อ่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและ/หรือคุณลักษณะต่าง ๆ ของผู้เรียน เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม มีการดำเนินงานผ่านโครงการหรือกิจกรรมในชุมชนหรือท้องถิ่น เช่น การพัฒนานวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาการอ่านไม่ออกและเขียนไม่ได้แบบบูรณาการความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียน การพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของวัยรุ่นในชุมชน การเล่นิทานให้กับเด็กเล็กที่อยู่ในชุมชน เป็นต้น (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, 2566) ประสาท เนืองเฉลิม (2558) พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาครูวิทยาศาสตร์ พบว่า นักศึกษาครูวิทยาศาสตร์มีการจัดกิจกรรมผ่านโครงการบริการสังคมในรูปแบบที่เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างนักศึกษา กับชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นลงมือปฏิบัติ และขั้นสะท้อนคิด นักศึกษาครูได้รับการเติมเต็มความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับชุมชน สังคม และบ่มเพาะคุณลักษณะของความเป็นครูผ่านหลักสูตรแฝงที่เน้นการปฏิบัติ มีการอภิปรายความรู้ประยุกต์ความรู้ และนำความรู้ไปใช้ด้วยกระบวนการกลุ่ม ธีรญาพร ก่องจันทร์ และคณะ (2562) พัฒนาความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และจิตอาสา โดยใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบริการสังคม (Service learning): กรณีศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษาคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พบว่า นักศึกษามีความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของนักศึกษาที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ส่วนจิตอาสาของนักศึกษาในการเรียนรู้ด้วยบริการ

สังคมใน 4 ด้านโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความเสียสละ และด้านความสามัคคี เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ดวงจันทร์ แก้วกวนพานิชสาพัชร์ ชูทอง และละม้าย จันทะขาว (2564) ที่ได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนสู่การบริการสังคมของนักศึกษาครูวิทยาศาสตร์ชั้นปีที่ 2 และ 3 ผลการวิจัย พบว่านักศึกษาครูวิทยาศาสตร์ที่ผ่านกิจกรรมโครงการบริการสังคม ทำให้นักศึกษาครูได้รับความรู้และประสบการณ์ตรง การทำงานเป็นทีมที่กระบวนการทำงานกลุ่ม ทักษะชีวิตทักษะการสื่อสาร และการส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นครูผ่านการบริการสังคม เน้นการปฏิบัติการเชื่อมโยงวิชาเอกและวิชาชีพครูเพื่อนำไปประยุกต์ในวิชาชีพครูต่อไป และสอดคล้องกับ จริยภัทร รัตโนภาส และกนกนันต์ กล้าหาญ (2563) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการปรับตัวสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ผ่านการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมในรายวิชาศึกษาทั่วไป ผลการวิจัย พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมส่งผลให้เกิดการพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการปรับตัวสำหรับการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยในทักษะการตระหนักรู้ในตน ทักษะความเห็นใจผู้อื่น ทักษะการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และทักษะการสื่อสาร โดยทักษะดังกล่าวเพิ่มขึ้นจากระดับปานกลางก่อนเรียนเป็นระดับมากหลังเรียน จากการวิจัยนี้ชี้ชัดว่าการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมส่งผลต่อการพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการปรับตัวสำหรับการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้เรียนในชั้นปีที่ 1 ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้และสร้างผลกระทบเชิงบวกแก่สังคมอย่างยั่งยืนได้ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ณัฐนันท์ วิริยะวิทย์ (2557) ที่ได้มีการบูรณาการเทคนิคการเรียนรู้แบบบริการสังคมเข้าไปในรายวิชาการสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระดับบัณฑิตศึกษา

จากแนวคิดพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม มหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกาได้นำมาบูรณาการกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรเพื่อพัฒนานักศึกษา ดังกรณีตัวอย่างของการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งสามารถสแกนดูรายละเอียดใน คิวอาร์โค้ด (University of North Georgia, 2022) ดังภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 ตัวอย่างการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมของมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา

บทวิเคราะห์และแนวทางการพัฒนาความสำเร็จของการนำไปใช้ในการพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครู

การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับยุทธศาสตร์และพันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้นักศึกษาได้มีเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาครูจะต้องออกไปประกอบวิชาชีพตามท้องถิ่นของตนเอง จึงทำให้นักศึกษาวิชาชีพครูเหล่านี้จะมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมีการดำเนินการจัดการคนในชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมีการดำเนินการจัดการเรียนรู้เป็นรูปธรรม การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมสามารถดำเนินการในลักษณะของรายวิชาจะเปิดโอกาสให้นักศึกษาวิชาชีพครูได้ฝึกฝนและพัฒนาตนเองทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพและจิตสาธารณะ เพื่อนำไปสู่ความเป็นครูมืออาชีพที่มีคุณภาพพร้อมที่จะออกไปปรับใช้สังคม ตลอดจนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการฝึกฝนในกระบวนการผลิต

ครูไปปรับใช้ให้เข้ากับบริบทการทำงานร่วมกับชุมชนในการปลูกฝังความรู้ ความคิดและจิตใจที่ดีงามให้แก่เยาวชน เพื่อที่จะได้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ประกอบกับหนึ่งในบทบาทหน้าที่ของครูก็คือการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยโรงเรียนมีส่วนร่วมในการให้ความร่วมมือกัน พัฒนาชุมชนที่เป็นประโยชน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจึงควรตระหนักและให้ความสำคัญดังนี้

1. ด้านคณะ และมหาวิทยาลัย สามารถดำเนินการได้ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ บุคลากรในรายวิชาหรือหลักสูตร ควรกำหนดให้แต่ละหลักสูตรมีการบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับกิจกรรม พร้อมทั้งกำหนดหน่วยกิตไว้อย่างชัดเจน และการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมโดยดำเนินการดังนี้ 1) การทำโครงการ/กิจกรรม ควรดำเนินงานให้เหมาะสมกับช่วงเวลา ความคาดหวังของนักศึกษา และชุมชน/สังคม 2) การรวบรวมข้อเสนอแนะหรือข้อวิพากษ์จากชุมชน/สังคม และผู้เชี่ยวชาญกลับมาให้ได้ภายในกรอบระยะเวลาของการเรียนการสอน คือ 1 ภาคการศึกษา 3) การจัดทำโครงการบริการสังคมที่ใช้เวลายาวนานเป็นไปได้อย่างต่อเนื่องด้วยข้อจำกัดด้านระยะเวลาที่ต้องดำเนินโครงการให้เสร็จสิ้นภายใน 1 ภาคการศึกษา เว้นแต่ว่าผู้สอนจะทำโครงการดังกล่าวในทุกภาคการศึกษาแต่มีกลุ่มนักศึกษาที่เปลี่ยนไป 4) การประเมินทิศทางการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมมีความสำคัญมากเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้และเข้าใจกับเกี่ยวกับรูปแบบวิธีการจัดกิจกรรม และ 5) การกำหนดโครงการควรกำหนดว่าโครงการหรือลักษณะใดเหมาะสมกับชุมชนหรือสังคมใด

2. ด้านผู้สอน ต้องมีคุณลักษณะดังนี้ 1) ผู้สอนต้องทุ่มเทความพยายามและใช้เวลามากขึ้นในการวางแผนโครงการและขั้นตอนการดำเนินงาน 2) ความยืดหยุ่นของขอบเขตรายวิชาที่มีทั้งการบรรยายและการปฏิบัติเพื่อเตรียมนักศึกษาให้พร้อมก่อนลงภาคสนามจริงในชุมชน 3) การประสานงานและจัดระบบการทำงานของทีมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ 4) การฝึกอบรมนักศึกษาในการคิด เขียน และทำโครงการบนพื้นฐานของข้อมูลเพื่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้น 5) การประเมินสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นอย่างคาดไม่ถึงเมื่อนักศึกษามีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนในที่สาธารณะ 6) ควรสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน ซึ่งจะช่วย

ส่งเสริมให้ผู้เรียนปฏิบัติตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ 7) ควรมีเวลาให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการคิดและทำกิจกรรมได้อย่างเต็มที่ และ 8) ควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง เพื่อทราบจุดเด่นและจุดด้อยของตนเอง และนำข้อมูลมาพัฒนางานตนเองและงานกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. ด้านนักศึกษา ควรเพิ่มเติมทักษะในการเข้าถึงชุมชน คือ การทำงานเป็นทีม การบริหารจัดการงานที่สำคัญ การตระหนักถึงสถานการณ์ที่เป็นปัญหา และการตัดสินใจ เพราะฉะนั้นนักศึกษาบางคนขาดประสบการณ์ในการดำเนินงานกับชุมชน

การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม จะประสบผลสำเร็จควรมีลักษณะ 6 ประการ (Center for Teaching and Learning, University of Washington, 2012) ได้แก่ 1) มีการบูรณาการ (Integrative) ระหว่างวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในชั้นเรียนกับเป้าหมายในการบริการสังคมด้วยความร่วมมือของนักศึกษา ผู้สอนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน 2) มีการไตร่ตรอง (Reflective) และวิเคราะห์หาวิธีดำเนินการเพื่อบริการสังคมเป็นโอกาสที่ผู้เรียนจะจัดระบบโครงสร้างในการตรวจสอบความคิด ทฤษฎี และแนวปฏิบัติเพื่อนำมาสร้างประสบการณ์ที่มีความหมายและมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงาน 3) บริบทของชุมชน (Contextualized) ในการสังเคราะห์องค์ความรู้จากชั้นเรียนมาผนึกกับภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อทดสอบว่าสามารถใช้ความรู้ที่เรียนมาปรับใช้กับสภาพการณ์จริงในชุมชนที่ซับซ้อนและยากแก่การดำเนินงานด้วยการทำงานร่วมกับผู้รู้ในชุมชน 4) ใช้พลังชุมชนเป็นฐาน (Strength-based) ในการดำเนินการทั้งในด้านทรัพยากร และความชำนาญการของคนในชุมชน มาร่วมกันแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของชุมชน 5) มีการอาศัยซึ่งกันและกัน (Reciprocal) ระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการบริการชุมชน เป็นปฏิบัติการสองทางทั้งจากฝ่ายผู้เรียนที่ทุ่มเทเวลา ความรู้ ความสามารถให้การวิเคราะห์ปัญหา และดำเนินกิจกรรมบริการสังคม ผู้สอนที่คอยให้คำแนะนำปรึกษา ทำให้เกิดความเข้าใจที่ถ่องแท้ และคนในชุมชนที่ทำงานร่วมกับนักศึกษา และ 6) เป็นภารกิจที่ยืนยาว (Life-long) ไม่ใช่เฉพาะการเรียนรายวิชาในชั้นเรียนเท่านั้น แต่เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับประสบการณ์ที่มีความหมาย ช่วยพัฒนา

บุคลิกภาพค่านิยม และความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองที่ดีของสังคมในอนาคต

นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมจะประสบผลสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขปัจจัย (Project Learning Tree, 2023) ได้แก่ 1) ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยลงมือปฏิบัติในโครงการที่ตนสนใจ และเป็นผู้กำหนดกิจกรรมการดำเนินงาน การจัดการภายในกลุ่ม และการวัดผลสรุปผลด้วยตนเอง 2) ผู้สอนเป็นผู้สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ มิใช่เป็นผู้ชี้แจงกิจกรรมหรือนำความคิด แต่ทำหน้าที่ประสานการดำเนินการในห้องเรียนและนอกห้องเรียนเพื่อให้ นักศึกษาสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านการปฏิบัติ ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดและถอดบทเรียน 3) การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิผล เพื่อให้ผลลัพธ์ของกระบวนการสร้างความรู้ตามวัตถุประสงค์ของรายวิชาอย่างครบถ้วน แตกต่างจากการสอนแบบบรรยายที่เน้นเนื้อหา มุ่งท่องจำและทำข้อสอบ ขาดความน่าสนใจเพราะไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับ ผู้เรียน และ 4) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนเป็นแนวราบ ไม่มีการแบ่งชนชั้นหรือแสดงอำนาจเหนือผู้เรียนทำให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกถึงความเท่าเทียม การรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง และการยอมรับในความแตกต่างอันเป็นคุณลักษณะสำคัญของความเป็นประชาธิปไตย

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการสร้างความเข้มแข็ง และความยั่งยืนให้แก่ชุมชนท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏ ทั้ง 38 แห่งเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริงได้เห็นความสำคัญการพัฒนาท้องถิ่น โดยกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคม จึงเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับภารกิจของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏที่กำหนดให้มหาวิทยาลัยดำเนินงานเกี่ยวกับการบริการวิชาการเพื่อนำสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน มหาวิทยาลัยราชภัฏควรดำเนินการในลักษณะดังนี้ 1) บูรณาการพันธกิจสัมพันธ์กับการบริการวิชาการเข้ากับยุทธศาสตร์การเรียนรู้ภายใต้เงื่อนไขต่างๆ ที่มีอยู่ ผ่านการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมของนักศึกษา

วิชาชีพครู ซึ่งถือว่าเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน เพราะว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นศูนย์กลางการพัฒนาในท้องถิ่นอยู่แล้ว 2) ควรดำเนินการบรรจุรายวิชาการเรียนรู้แบบบริการสังคม (Service learning) ไว้ในหมวดรายวิชาการศึกษาทั่วไปหรือหมวดวิชาอื่นไว้อย่างเป็นรูปธรรม และจัดสัมมนาหรือฝึกอบรมให้ผู้สอนเรียนรู้รูปแบบและวิธีการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมให้แก่นักศึกษาในแต่ละปีการศึกษา มีการศึกษาปัญหาและกำหนดโจทย์ปัญหาของท้องถิ่น นำมาวิเคราะห์ และดำเนินการแก้ไขปัญหาในแต่ละระยะ ซึ่งต้องสัมพันธ์กับกลุ่มเรียนและภาคการศึกษาที่เปิดสอน 3) มหาวิทยาลัยมีการจัดทำแผนการวิจัยด้านการบริการวิชาการแก่สังคมให้เกิดผลชัดเจนเป็นรูปธรรม ผลักดันและส่งเสริมให้มีการทำงานบริการวิชาการที่ดำเนินการมาแล้วอย่างหลากหลายมาพัฒนาต่อยอดให้เป็นงานบริการแก่สังคมที่เกิดผลกระทบทางบวกต่อชุมชนอย่างแท้จริง 4) ควรดำเนินการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ทำหน้าที่ให้คำแนะนำ(Coaching) เป็นพี่เลี้ยง (Mentoring) และชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional learning community) และมีการดำเนินงานในลักษณะของการจัดตั้งเป็นศูนย์ปฏิบัติการวิจัยและพัฒนาด้านบริการสังคมให้เป็นต้นแบบให้กับโรงเรียนในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนและนักศึกษาเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆที่มีอยู่ในท้องถิ่นและสามารถใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานการเรียนรู้ และนำประยุกต์ใช้สำหรับเนื้อหาอื่นๆ ในการวางแผนเพื่อนำไปสู่การสร้าง ความเข้มแข็งทางด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลในการออกแบบร่างหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ 5) ควรจัดทำเป็นแผนแม่แบบของความสำเร็จในการพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยจัดตั้งหน่วยงานหรือศูนย์ปฏิบัติการด้านการบริการวิชาการแก่สังคมที่เป็นทางการ เร่งดำเนินการให้เป็นศูนย์ข้อมูลและสารสนเทศของท้องถิ่นเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการเหล่านั้นนำไปสู่การดำเนินการบริการสังคมในแต่ละประเด็นปัญหาแต่ละพื้นที่ และ 6) ควรมีการกำกับติดตามผลอย่างใกล้ชิด การร่วมมือกับทุกภาคส่วนในชุมชนเน้นไปที่การวิจัยเพื่อแก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการของชุมชน

จากแนวทางดังกล่าวข้างต้นย่อมนำมาสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม. (2566, 13 ธันวาคม). รายงานประจำปี 2563. <https://educ.chandra.ac.th/index.php/2022-03-03-02-34-58>
- ชนารักษ์ เวชสวัสดิ์ และประสาธน์ เนื่องเฉลิม.(2564). การเรียนรู้โดยการบริการสังคมกับการพัฒนา นักศึกษาวิชาชีพครู. วารสารการบริหารและ นิเทศการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 12(2), 1-10.
- ชีรวัฒน์ นิจนตร. (2561). การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม: ทางเลือกหนึ่งในการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัย. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 5(1), 1-32.
- จริยภัทร รัตโนภาส และกนิพนันต์ กล้าหาญ. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการปรับตัวสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ผ่านการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมในรายวิชาศึกษาทั่วไป.วารสารวิชาการหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. ฉบับออนไลน์, 12(35), 117-127. <https://jci.snru.ac.th>.
- ณัฐนันท์ วิริยะวิทย์. (2557). ผลการใช้เทคนิคการ เรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. [วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต]. สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- ทิตนา แคมมณี. (2562). ศาสตร์การสอน. พิมพ์ครั้งที่ 23. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนีนาฏ ณ สุนทร. (2561). USC–Service Learning Model: สู่การพัฒนานักศึกษาในยุค Thailand 4.0. วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 46(3), 325-344.
- ธัญญาพร ก่องจันทร์ และคณะ. (2562). การพัฒนา ความสามารถในการออกแบบการจัดการ เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และจิตอาสา โดยใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ บริการสังคม (Service learning):

- กรณีศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม. *วารสารบัณฑิตศึกษา*, 16(73), 50-57.
- ดวงจันทร์ แก้วกพาน ชีสาพัชร์ ชูทอง และละม้าย จันทะขาว. (2564). กระบวนทัศน์ใหม่: การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนสู่การบริการสังคมสำหรับนักศึกษาครุวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 63(40), 1, 62-76.
- ปาริชาติ ประเสริฐสังข์ และธีรศาสตร์ คณาศรี. (2560). การบริการสังคมกับการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวสะเต็มศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 11 (2), 7-16.
- ประสาธน์ เนื่องเฉลิม. (2558ก). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยการบริการสังคมสำหรับนิสิตครุวิทยาศาสตร์. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี*, 9(19), 30-39.
- ประสาธน์ เนื่องเฉลิม. (2558ข). การเรียนรู้โดยการบริการสังคม. *วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์*, 2(1), 9-18.
- ปราณี อัสวภูษิตกุล. (2562). การเรียนการสอนโดยการบริการสังคมในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์. *วารสารบรรณศาสตร์มศว*, 12(1), 98-111.
- ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579). (2566, 20 กรกฎาคม). <http://www.sru.ac.th/files/20190306-goverment-plan-university-20-year-upadte.pdf>.
- เรวดี จันทเปรมจิตต์. (2557). *การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต]. สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561, 20 เมษายน). *สรุปประเด็นแผนการปฏิรูปประเทศ 11 ด้านสู่การพัฒนาการศึกษา*. <https://shorturl.asia/kXGwN>.
- Aramburuzabala, P., McIlrath, H. & Opazo, H. (Eds.) (2019). *Embedding service-learning in european higher education: Developing a culture of civic engagement*. London, UK.
- Bednar, S. & Simpson, N. B. (2013, December 4). *Incorporating community-based learning in a course on the economics of poverty*. <https://www.aeaweb.org/conference/2014/retrieve.php?pdfid=214>.
- Bringle, R.G.; Clayton, P.H. (2021). Civic learning: A sine qua non of service learning. *Front. Educ.* 2021, 6, 606443.
- Cazzell, M., et al. (2014). Transformation of, in, and by learning in a service-learning faculty fellows program. *Journal of Service-Learning in Higher Education*, 3, 30-46.
- Center for Community Engagement and Career Education. CSUB. (2012, August 29). Internship, service-learning, and volunteer programs: Policy and process guidelines. <http://www.csub.edu/cece>.
- Center for Service Learning and Civic Engagement, University of Cincinnati. (2014, May). Faculty Workbook: Using P.A.R.C. Model for SL Course Design. <http://www.servicelearningnetwork.org/wp-content/uploads/2014>.
- Center for Teaching and Learning, University of Washington. (2012). Service Learning. <http://www.washington.edu/teaching resources>.
- Coverdell, P.D. (2010, June). *What is service-learning?*. <http://www.peacecorps.gov/www/service/whatservic.html>

- Furco, A. and Norvell, K. (2019). What is service learning? making sense of the pedagogy and practice. In *Embedding Service Learning in European Higher Education*; Aramburuzabala, P., McIlrath, L., Opazo, H., Eds., (pp.13-35). Routledge: London, UK.
- Kasinath H. M. (2013). Service Learning: Concept, Theory and Practice. *International Journal of Education and Psychological Research (IJEPR)*, 2(2), 1-7.
- Martín-Garin, A. et al. (2022). Pedagogical Approaches for Sustainable Development in Building in Higher Education. *Sustainability Journal*, 13(18), 10203.
- Maravé-Vivas, M. et al. (2022). A Longitudinal Study of the Effects of Service Learning on Physical Education Teacher Education Students. *Frontiers in Psychology*. 2022, 13, 787346.
- Meyers, S. A. (2009). Service learning as an opportunity for personal and social transformation. *Internal Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 21(3), 373-381.
- National Youth Leadership Council. (2010, August 10). *The Service Learning Cycle*. http://www.nylc.org/sites/nylc.org/files/SLCycle_2PgHandOut.pdf.
- Nuangchalem, P. & Chansirisira, P. (2012, August). Community service and university roles: An action research based on the philosophy of sufficiency economy. *US-China Education Review*, 2(4), 453-459.
- Osman, R., & Petersen, N. (2013). *Service learning in South Africa*. Cape Town, Southern Africa: Oxford University Press.
- Peter Felten, Patti H. Clayton. (2011). Service-learning: New Directions for Teaching and Learning. *Research Article Volume* 2011(128), 75-84.
- Point of Light and Hasbro Children's Fund, University of Cincinnati. (2017, June 8). IPARDE Resources. www.generation.org/iparde.
- Project Learning Tree. (2023, July 2). Six steps for successful service learning. <https://www.plt.org/educator-tips/6-steps-for-successful-service-learning/>
- Resch, K., Knapp, M. (Eds.) (2020). *Service learning-A workbook for higher education*. An output of the engage students' project. *ZFHE*, 13(2), 127–139.
- Richards, R. et al. (2020). Preserve teacher's perspectives and experiences teaching personal and social responsibility. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 25(2), 188-200.
- The Office of Service-Learning at the University of Georgia. (2023, April 20). *Service-learning*. <https://servicelearning.uga.edu/Service-learning>.
- The Science Education Resource Center. (2018, April 20). *What is service-learning?*. <https://serc.carleton.edu/introgeo/service/what.html>.
- The Texas Center for Service-learning. (2009). *Learn and Serve Texas*. Education Service Center.
- University of North Georgia. (2022, July 3). *Service-learning-tool-kit*. <https://shorturl.asia/R3k2w>